

NÚMERO 97
ESTIU 2008
ANY 27 / 7 €

Revista cultural del Berguedà

L'EROL

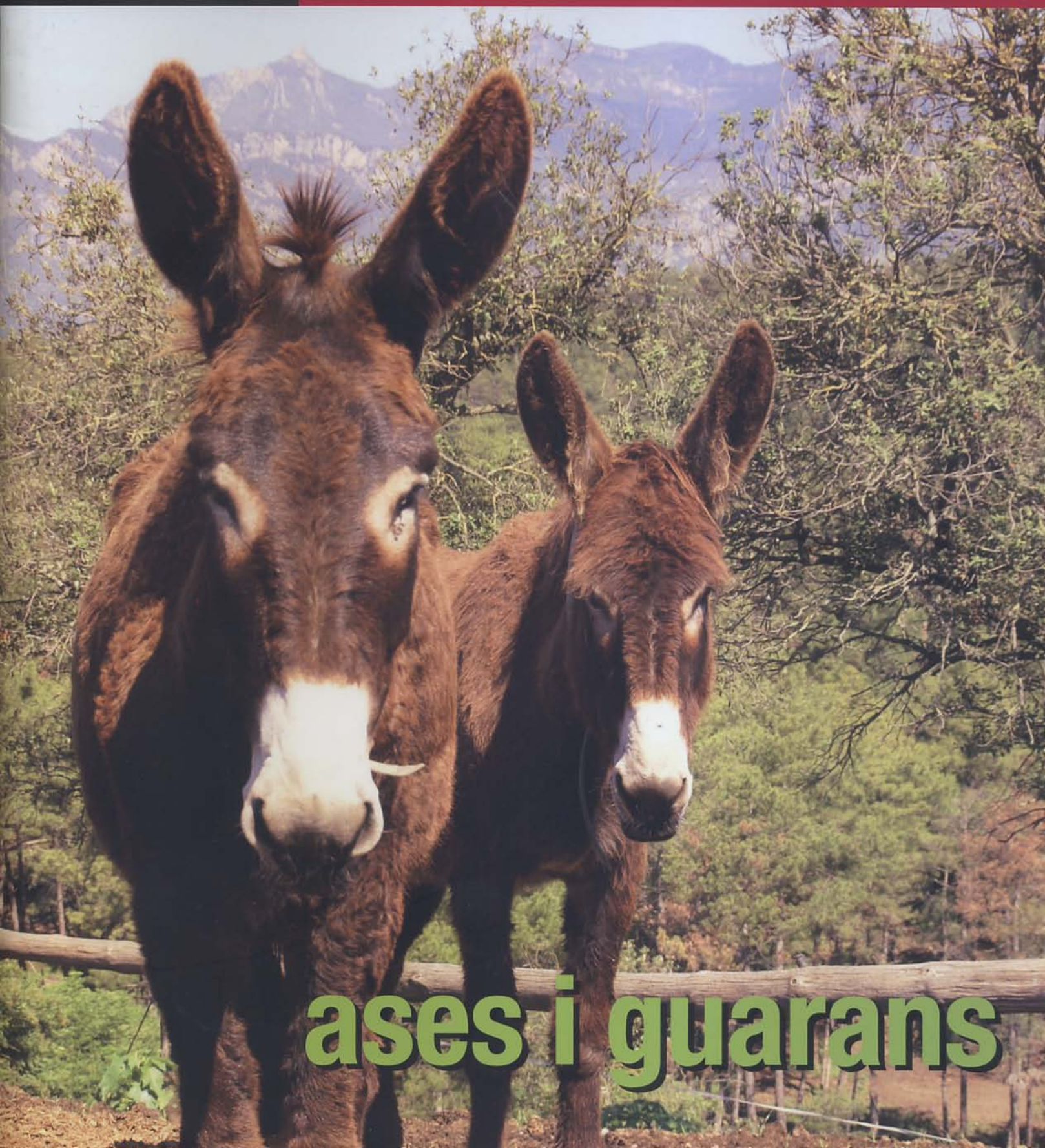
Amics dels Amics de l'Art Romànic

Un record per a Faust Guitart

Història de la construcció
del Santuari de la Consolació

Jaume Torrabadella i Lladó, fotògraf
de Cal Rosal

Tribuna jove: Els rucs

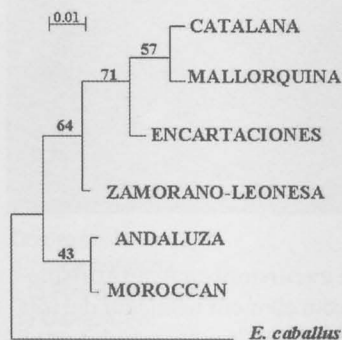
ases i guarans

Un cop d'ull a la situació actual de la raça asinina catalana

L'Ase Català, conegut més formalment com Raça Asinina Catalana, i més popularment com Guarà Català -terme del tot incorrecte per a referir-se a la raça, ja que guarà fa referència únicament als mascles reproductors, oblidant-se per complet de les femelles, anomenades genèricament com a someres-, ha conegut molts alts i baixos allarg de tota la seva història (Jordana, 2005). Sense entrar en tot el seu periple, només comentar l'època de la seva màxima davallada, a partir de la qual -i endegant quasi de zero- es començà la seva recuperació, i fins avui. Aquesta tingué lloc a les dècades dels 60 i 70 del passat segle, degut, bàsicament, a la progressiva

mecanització del camp i l'èxode del món rural cap a les ciutats, cada vegada més emergent. La pèrdua de l'aptitud treball per a les feines del camp i les forestals, el despoblament rural i la manca de relleu generacional dels ramaders vells, la davallada en la producció de mules, etc., van fer que patissin una forta regressió, estan a un tres i no res de la seva extinció.

S'havia tocat fons. I és aquí, quan les coses van més maldades, que sempre surt algun romàntic per evitar el que semblaria inevitable. Eren els anys setanta. El senyor Joan Gassó, berguedà ell, inicia a la tardor de l'any 1975 la recerca, per tot Catalunya, dels pocs i escampats exemplars que

Els estudis genètics demostren que, entre les races asinines ibèriques, l'ase català està més emparentat amb el mallorquí.

Grup de nens amb un ruc en una casa de colònies.

JORDI ESTELLER

quedaven, aconseguint reunir un total de 32 someres i un guarà. L'any 1978, i dins dels actes de la Fira de Sant Martí de Banyoles, dos veterinaris, en Pere Comas i l'Esteve Bosch, organitzen un concurs especial de guarans i someres, amb la finalitat última d'atraure els possibles animals que quedessin per la comarca. Amb les 8 someres i 2 guarans que es varen presentar, tornen a reobrir el Llibre de Registres de la raça i funden, aquell mateix dia, l'AFRAC, l'Associació del Foment de la Raça Asinina Catalana, amb l'objectiu de protegir-la, fomentar-la i millorar-la.

La seva tasca fou molt important per al futur de la raça, i durant les dècades dels 80 i 90 la situació del ruc Català va anar millorant lentament, encara que el cens continuava sent molt reduït. Tal com es pot veure a la Taula 1, a finals de l'any 1995 únicament hi havia 98 animals vius propietat de 16 criadors inscrits a l'AFRAC. Fou així com, aquell mateix any, s'instaurà un Programa de Conservació finançat pel DARP (Generalitat de Catalunya), en col·laboració amb la Facultat de Veterinària de Barcelona i la pròpia AFRAC, per a mantenir i conservar els recursos genètics d'aquesta raça.

El maneig de poblacions petites és força compromès, bàsicament degut al control de la consanguinitat i els seus efectes associats; la depressió consanguínia dels caràcters quantitius, sobretot de l'àrea reproductiva, i la davallada de la variabilitat genètica que es produeix degut a la creixent homozigositat. Per això que, establir les pautes i recomanacions més adients per a una bona

Dos infants portant un pollí.
FOTO: JORDI JORDANA

Primer plànol d'un ase català.
FOTO: JORDI JORDANA

programació dels aparellaments era tasca fonamental. En la Taula 1 veiem l'evolució creixent, durant tots aquests anys, del nombre d'animals vius i controlats per l'AFRAC, i una altra dada important, com és el nombre de criadors. A data d'avui, el cens actual d'animals vius i controlats és de 557, (un terç dels quals són mascles) propietat dels més de 106 associats a l'AFRAC. És a dir, en els darrers tretze anys s'ha quintuplicat de llarg el cens controlat d'animals i s'ha sextuplicat, també de llarg, el nombre d'afiliats a l'AFRAC.

Ja sabem que la importància social i econòmica que varen tenir els ases catalans fins ben entrada la segona meitat del segle XX ha evolucionat molt. Les causes de regressió racial que esmentàvem abans (pèrdua de l'aptitud treball per a les feines del camp i les forestals, disminució de la producció mulatera, com a transport humà i de càrrega, etc...), no serien actualment unes activitats massa importants per a la raça, almenys a Catalunya, per a què garantissin l'interès de la seva cria i tinença per part dels possibles criadors i propietaris. No obstant, i cada cop més, en van sortint altres de complementàries que ajuden a garantir la seva supervivència, com ara: les orientacions cap a activitats de tipus lúdic; activitats de turisme rural

i excursionista –agroturisme–; com element netejador del sotabosc per a la prevenció d'incendis forestals; com element pedagògic i de reinserció social en certs centres; com element terapèutic amb discapacitats (onoteràpia); com element productiu: llet de burra per al consum directe i productes de cosmètica i higiènics; com element de patrimoni cultural i recolzament turístic; o únicament com animal de jocs i companyia, en masies, bordes o cases de camp, són orientacions perfectament assumibles i

realitzables que estan ajudant a preservar, físicament i de l'oblit, aquesta raça autòctona del nostre país.

Paral·lelament a la seva conservació física, durant tots aquests anys, s'ha anat estudiant i analitzant aquesta població en tot un ventall de vessants. S'ha caracteritzat morfològicament la raça (Jordana and Folch, 1996; Folch and Jordana, 1997), amb la qual cosa es va realitzar una proposta d'estàndard racial i es va poder redactar i publicar el seu Llibre Genealògic (DOGC, Núm. 3608,

de 4 d'abril de 2002; Generalitat de Catalunya). S'han realitzat estudis de caracterització de paràmetres hematològics (Folch et al., 1997) i bioquímico-clínic (Jordana et al., 1998). S'han realitzat estudis per a quantificar la variabilitat genètica existent en la població i el seu grau de consanguinitat i d'estructuració poblacional (Jordana et al., 1999, 2001); i a partir de la informació dels registres genealògics disponibles s'ha caracteritzat demogràficament i genealògicament la població (Folch and Jordana,

Fira d'Organyà. FOTO: ARXIU MUNICIPAL D'ORGANYÀ

1998), així com l'evolució i anàlisi d'aquests paràmetres al llarg del temps (Gutiérrez et al., 2005). Tots aquests treballs donaren lloc a una tesi doctoral sobre el ruc català (Folch, 1998).

Per a poder comparar els resultats obtinguts en l'ase Català i altres races properes, com són les espanyoles, sol·licitarem i ens concediren l'any 1998 un projecte CICYT (Ministerio de Educación y Cultura), per a la caracterització racial i anàlisi de les relacions filogenètiques entre aquestes races: Andaluza, Asno de las Encartaciones, Catalana, Majorera, Mallorquina i Zamorano-Leonesa. En tots els estudis realitzats si va tornar a incloure l'ase Català, amb un major nombre de mostres i amb noves tècniques i metodologies emprades. Els estudis es realitzaren també a nivell morfològic (García, 2006), hematològic i bioquímic clínic (García, 2000), citogenètic (Alaoui, 2001; Alaoui et al., 2004) i genètic, marcadors nuclears i mitocondrials (Aranguen-Méndez, 2002; Aranguen-Méndez et al., 2001, 2002a, 2002b, 2004). Tots aquests treballs, i d'altres, es poden trobar a la pàgina web de la Raça Asinina Catalana (<http://www.rac.uab.es/bibliografia/racbib.htm>). Un treball sobre els orígens africans dels rucs domèstics –única espècie ungulada domesticada a l'Àfrica– fou publicat l'any 2004 a la revista Science (Beja Pereira et al., 2004). D'aquí es deriva que totes les races d'ases actuals provenen de dos llinatges materns divergents d'ases salvatges africans. El que s'anomena ase salvatge de Núbia (*Equus asinus africanus*) i del qual haurien derivat les races Andaluza i Majorera, i l'ase salvatge de Somàlia (*Equus asinus somaliensis*) del que haurien derivat les quatre races de capa negra del nord d'Espanya: Catalana, Asno de las Encartaciones, Zamorano-Leonesa i Mallorquina (actualment ase de les Illes Balears). Les relacions genètiques entre les races es mostra a la Figura 1.

El Llibre Genealògic de la Raça Asinina Catalana consta actualment (juny 2008) d'un total de 909 animals enregistrats, dels quals, com hem dit abans, 557

són vius i controlats per l'AFRAC (370 femelles i 187 mascles). Desglossats per registres de Llibre Genealògic tenim que hi ha: 464 individus al Registre Fundacional (RF) (278 femelles i 186 mascles), 226 al Registre Definitiu (RD) (127 femelles i 99 mascles), 140 al Registre de Naixements (RN) (77 femelles i 63 mascles), 64 al Registre Auxiliar categoria A (RAA) (51 femelles i 13 mascles), i 15 al Registre Auxiliar categoria B (RAB) (10 femelles i 5 mascles).

La població d'ases catalans la podem dividir en 5 subpoblacions, diferenciades per criteris reproductius i geogràfics: 1) de l'Associació del Foment de la Raça Asinina Catalana (AFRAC) que agrupa nombrosos criadors que posseeixen generalment un nombre reduït d'animals, 2) del ramat de Fuïves d'Olvan (Berguedà) que compta amb el major nombre de rucs per un sol ramat, 3) d'Osca, 4) de Toledo i,

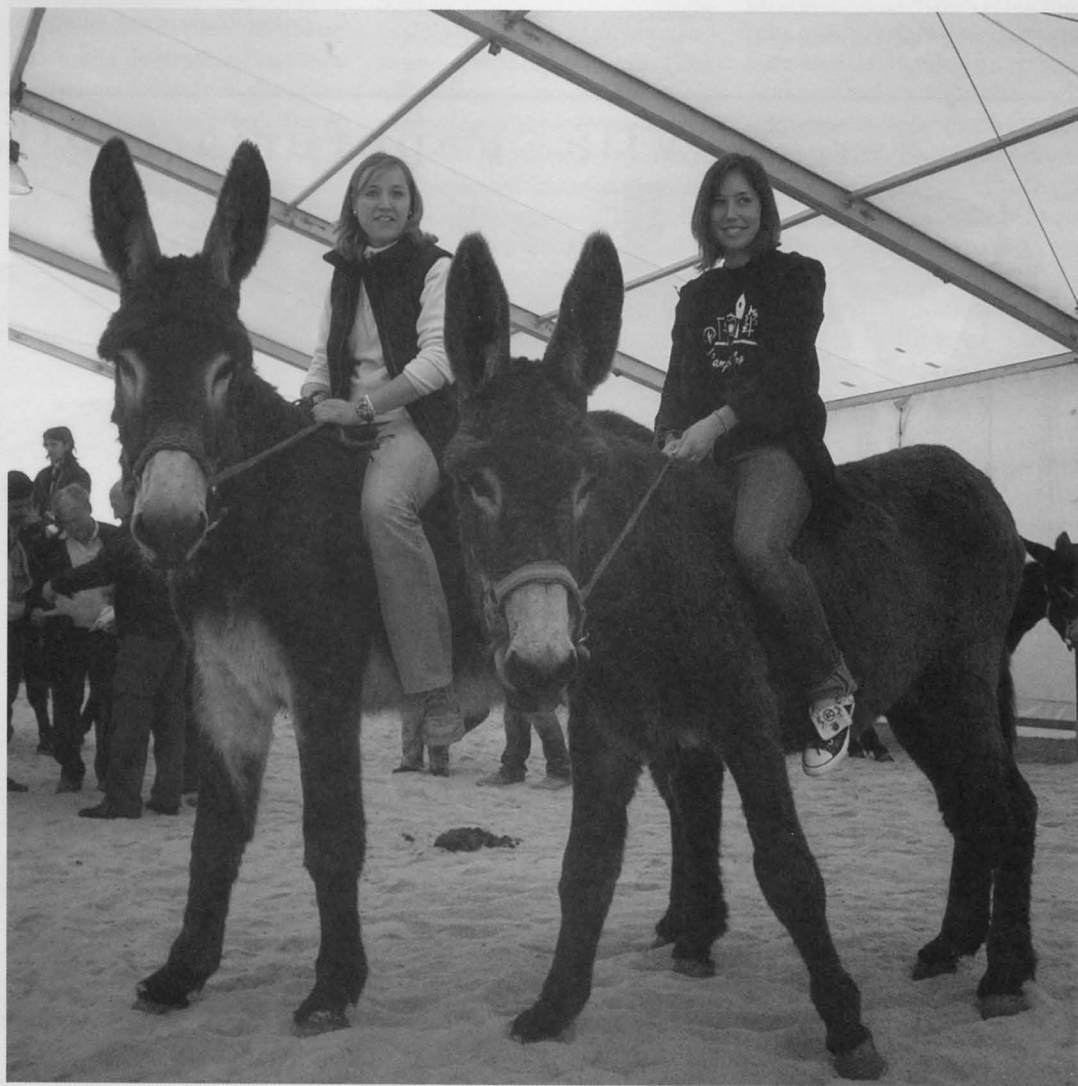
5) de Sevilla. Estudis realitzats a partir de la informació genealògica recaptada durant tots aquests anys, ens han permès establir les principals línies independents de la raça (agafant la via mascle), més representades a la població viva actual, en concret: 1) La línia del Campanero (Berga); 2) La línia del Travé (Berga); 3) La línia de l'Hormigón (AFRAC); i 4) La línia del Halley (AFRAC-Sevilla).

Per tant, veiem que el programa de conservació "in situ", engegat l'any 1995, està donant els seus fruits. Han sigut molts els estudis realitzats en aquesta raça i molt bona l'evolució censal de

Dos excel·lents ases de raça catalana a la Fira de Primavera de Campllong.

FOTO: JORDI JORDANA.

la mateixa. Però no obstant, durant els darrers anys també s'ha treballat de valent en el programa de conservació "ex situ". La gent del Servei de Reproducció Equina de la Facultat de Veterinària de Barcelona, amb el Dr. Jordi Miró al capdavant, i amb el finançament de dos projectes INIA (Ministerio de Educación y Cultura), van aconseguir, a finals de 2003, que naixés el primer pollí d'ase, de nom Panellet, a partir de semen congelat. Des de llavors fins l'actualitat han anat creant un banc de germoplama de la raça, de gran importància per a la conservació de la mateixa. Actualment disposen de més de 15000 palletes de semen, emmagatzemades en aquest banc, per a un total de 15 guarans de fertilitat comprovada. A partir d'aquest any 2008 també s'ha iniciat la conservació criogènica d'embrions. Tots aquests treballs en la raça catalana s'han recopilat en una Tesi Doctoral, d'imminent

lectura, i en 5 tesines de recerca, a més de nombrosos articles publicats.

Però un programa de recuperació d'una raça en perill d'extinció, com és (o era) l'ase Català, no es basa únicament en realitzar estudis, programar els aparellaments més idonis i conservar semen, sinó que també fa falta, i és molt important, donar-li la màxima repercussió mediàtica per a què la gent la conegui i pugui augmentar el nombre de gent predisposada a criar i tenir un ruc. El foment d'aquests animals, que l'AFRAC ve realitzat des de l'any 1978 (data de la seva creació), ha estat fonamental. Els concursos morfològics són el millor aparador possible per assolir aquest objectiu. I en aquest sentit, també s'ha millorat i molt. Fins l'any 2003 únicament es realitzava un concurs i exposició monogràfica de rucs a Banyoles, dins el marc de la Fira de Sant Martírià. Actualment ja són cinc els concursos que es realitzen. A més del ja esmentat de la Fira de Sant Martírià (novembre), se'n

realitzen a la Fira del Cavall, de Barberà-Sabadell (maig), al Mercat del Ram de Vic (març o abril), a la Fira de Primavera de Campllong (abril) i més recentment a la Fira de Sant Lluç d'Olot (octubre). I amb una mica de sort possiblement se n'estableixi un altre, a finals d'any, al Pirineu de Lleida.

I ja per acabar, no vull deixar passar l'oportunitat, de convidar a tothom, aquest mes de novembre, als actes que es realitzaran a Banyoles (Fira de Sant Martírià) per a commemorar els 30 anys de la fundació de l'AFRAC.

BIBLIOGRAFIA

- Alaoui N. (2001). Tesina de Investigación. Universidad Autónoma de Barcelona. Barcelona.
- Alaoui N., Jordana J. and Ponsà M. (2004). *Journal of Animal Breeding and Genetics*, 121: 135-141.
- Aranguren-Méndez J.A. (2002). Tesis Doctoral. Universidad Autónoma de Barcelona. Barcelona.
- Aranguren J.A., Jordana J. and Gómez M. (2001). *Genetics, Selection, Evolution*, 33: 433-442.
- Aranguren-Méndez J.A., Gómez M. and Jordana J. (2002a). *Heredity*, 89, 3: 207-211.
- Aranguren-Méndez J.A., Jordana J. and Gómez M. (2002b). *Journal of Animal Breeding and Genetics*, 119: 256-263.
- Aranguren-Méndez J.A., Beja-Pereira A., Avellanet R., Dzama K. and Jordana J. (2004). *Journal of Animal Breeding and Genetics*, 121: 319-330.
- Beja-Pereira A., England P.R., Ferrand N., Jordan S., Bakhiet A., Abdalla M.A., Mashkour M., Jordana J., Taberlet P. and Luikart G. (2004). *Science*, 304 (5678): 1781.
- Folch P (1998). Tesis Doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona.
- Folch P. and Jordana J. (1997). *Journal of Equine Veterinary Science*, 17, 2: 102-111.
- Folch P., Jordana J. and Cuenca R. (1997). *The Veterinary Journal*, 154: 163-168.
- Folch P. and Jordana J. (1998). *Genetics, Selection, Evolution*, 30: 195-201.
- García E. (2000). Tesina de Investigación. Universidad Autónoma

- de Barcelona. Barcelona.
- García E. (2006). Tesis Doctoral. Universidad Autónoma de Barcelona. Barcelona.
- Gutiérrez J.P., Marmi J., Goyache F. and Jordana J. (2005). *Journal of Animal Breeding and Genetics*, 122: 378-386.
- Jordana J. (2005). *TRUC: La Història del Guarà Català a Través dels Segles*. pp: 83. Ed. Espremedora, comunicació visual, scp. Montbrí del Camp (Tarragona).
- Jordana J. and Folch P. (1996). *Journal of Equine Veterinary Science*, 16, 10: 436-441.
- Jordana J., Folch P. and Cuenca R. (1998). *Research in Veterinary Science*, 64: 7-10.
- Jordana J., Folch P. and Sánchez A. (1999). *Biochemical Systematics and Ecology*, 27: 791-798.
- Jordana J., Folch P., and Aranguren J.A. (2001). *Journal of Animal Breeding and Genetics*, 118: 57-63.

Dr. Jordi Jordana Vidal

Departament de Ciència Animal i dels Aliments. Facultat de Veterinària. Universitat Autònoma de Barcelona.

[Vilà - Papereria i Oficina]

Material d'oficina
Material escolar
Mobles d'oficina
Informàtica
Regal

Passeig de la Indústria 30 · 08600 Berga · tel. 93 8211848 · papvila@ofixpert.es www.vilaoficines.cat

Ctra. Sant Fruitós, 32 - bxs.

Tel. 93 821 45 90

Fax 93 821 45 91

08600 Berga

PLANA
a s s e s s o r i a s . l